

“KİTABİ-ƏQDƏS” BƏHAİ DİNİ DOKTRINASININ ƏSASI KİMİ

Azər CƏFƏROV,

*Bakı Dövlət Universitetinin dosenti, fəlsəfə doktoru,
Bəhai dini icmasının İctimai əlaqələr ofisinin koordinatoru
a.jafarov9@gmail.com*

Xülasə. Bəhaullahın yazıları arasında “Kitabi-Əqdəs” müstəsna əhəmiyyətə malikdir. “Kitabi-Əqdəs”in qanunları üç sahəni əhatə edir: insanın Allahla əlaqəsi; bəşəriyyətin rifahı ilə bağlı həyatın maddi və mənəvi tərəfləri; insan və cəmiyyət arasındakı əlaqə. “Kitabi-Əqdəs”də ayrı-ayrı dövlət başçılarına və millətlərə ünvanlanmış mesaj və tövsiyələr də yer almışdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: Amerika qitəsinin respublika başçılarına ədalət uğrunda ayağa qalxmağa çağırış; ümumdünya yazı və beynəlxalq dilin yaradılması ilə bağlı dünya başçılarına tövsiyə; I Vilhelmə etdiyi xəbərdarlıqlar; Avstriya imperatoru Frans İosifi qınaması; “Reyn sahillərinə”də (Almaniyaya) müraciətində “Berlin fəryadı”nın (iki dünya müharibəsində Almaniyanın məğlubiyyətinə işarə) qeyd edilməsi; İstanbulda ucaldılmış “istibdad taxtını” qınaması və “xarici əzəmətini” itirməsi və sakinlərinin başına gələcək çətinliklər haqqında peyğəmbərliyi; doğma şəhəri Tehrana müraciət edərək, Allahın onu “bütünlük bəşəriyyət üçün sevinc mənbəyi” seçdiyini söyləməsi.

AÇAR SÖZLƏR: Bəhai dini, Kitabi-Əqdəs, Bəhaullah, Əbdül-Bəha, İlahi zühur.

Азербайджан Республикасы Дини Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Jurnalı

Азәр Джафаров

“КИТАБИ-АКДАС” КАК ОСНОВА РЕЛИГИОЗНОЙ ДОКТРИНЫ БАХАИ

Резюме. Среди писаний Бахауллы Священная книга “Китаб-и-Акдас” имеет исключительное значение. Законы Священного Китаб-и-Акдас охватывают три области: отношение человека к Богу; материальные и духовные аспекты жизни, связанные с благополучием человечества; отношения между человеком и обществом. Послания и рекомендации, адресованные отдельным главам государств и народов, также нашли свое место в Китаб-и-Акдасе. К ним относятся: призыв к лидерам республик американского континента встать на защиту справедливости; рекомендации мировым лидерам по созданию универсального письменного и международного языка; Предупреждения Вильгельму I, победителю Наполеона III; Осуждение австрийского императора Франца Иосифа; Упомянув «Берлинский вопль» в своем обращении к «Берегу Рейна» (Германия); Осуждение «престола тирании», воздвигнутого в Стамбуле, и утрата его «внешнего величия» и пророчество о трудностях, с которыми столкнутся его жители; обращаясь к своему родному городу Тегерану, говоря, что Бог избрал его «источником радости для всего человечества».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Вера Бахаи, Китаби-Акдас, Бахауллы, Абдул-Баха, Богоявление.

Azar Jafarov

“KITABI-AQDAS” AS THE BASIS OF THE RELIGIOUS DOCTRINE OF BAHAI

Summary. Among the writings of Bahá'u'lláh, The Holy Book «Kitabi-i-Aqdas» has a exceptional importance. The Laws of the Holy «Kitabi-i-Aqdas» cover three areas: man's attitude toward God; material and spiritual aspects of life related to the prosperity of mankind; the relationship between

man and society. Messages and recommendations addressed to individual heads of state and nations also have found their place in Kitab-i-Aqdas. These include: a call to the leaders of the American continent to stand up for justice; recommendation to world leaders on the creation of a universal writing and international language; Warnings to William 1st, winner of Napoleon 3rd; Condemnation of the Austrian Emperor Franz Joseph; Mentioning the «Berlin Scream» in his appeal to the «Rhine Coast» (Germany); Condemnation of the «throne of tyranny» erected in Istanbul and the loss of its «exterior splendor» and prophecy about the difficulties that will befall its inhabitants; addressing his hometown of Tehran, saying that God had chosen the town as «a source of joy for all mankind.»

KEY WORDS: Bahá'í Faith, Kitabi-Aqdas, Bahá'u'lláh, Abdu'l-Bahá, Manifestation of God.

Giriş. XIX əsrin 40-cı illərində İranda yaranmış Bəhai dini dünyanın əksər ölkəsində yaşayan 8 milyondan çox insanı birləşdirir [1]. Planetimizdə sülhü, qlobal ekologiya və insan haqlarını qorumaq, xalqların sosial-iqtisadi inkişafına nail olmaq məqsədilə BMT-nin bir sıra orqanları ilə əməkdaşlıq edir. Bəhai təlimi bəşəriyyətin birliyini, qadın-kişi bərabərliyini, dini, irqi, etnik və digər təəssübkeşliklərdən imtina edilməsini, din və elmin vəhdətini, millətlər arasında ünsiyyəti asanlaşdırmaq məqsədilə vahid valyuta, ölçü və çəki, ümumi təhsil sisteminə keçilməsini, məktəblərdə ana dili ilə yanaşı, beynəlxalq dilin öyrədilməsini təşviq edir. Bəhai ədəbiyyatı 180-dən çox dilə tərcümə edilib .

Hər bir dində olduğu kimi, Bəhai dinində də Müqəddəs Yazıların xüsusi yeri vardır. Bu dində Müqəddəs Yazılar üç qrupa bölünür: birinci qrupa Bəhaullah (1817-1892) və Babın (1819-1850) Yazıları daxildir. Bəhailiyə görə, onlar vəhy ilə bağlı olduğu üçün daha əhəmiyyətli və qüsursuz sayılırlar; ikinci qrupa Əbdül-Bəha (1844-1921), Şövqi Əfəndi (1897-1957) və Ümumdünya Ədalət Evinin (1963-cü ildə yaradılmış Bəhai dininin Ali Ruhani və İnzibati orqanı) Yazıları aid edilir. Onlar vəhy daşıyıcısı olmasa da, İlahi İlhamdan qaynaqlandığına görə dinlə bağlı məsələlərdə qüsursuz hesab olunurlar; üçüncü qrupa başqa dinlərin müqəddəs kitabları (Qurani-Kərim, Bibliya, Veda ədəbiyyatı, Avesta, Babın Bəyanı və s.) daxildir. Bu kitablar vəhy kitabları hesab olunsa da, Bəhai dinində onlara dini hökmlərin mənbəyi kimi müraciət olunmur. Dini hökmlərin mənbəyi Bəhaullahın “Kitabi-Əqdəs”i hesab olunur.

“Kitabi-Əqdəs”in tərcüməsi problemi və quruluşu

Bəhaullahın Yazıları arasında “Kitabi-Əqdəs” müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bəhai təliminə görə, “Kitabi-Əqdəs” müqəddəs kitablar silsiləsində Allahın bəşəriyyətə göndərdiyi növbəti vəhy kitabıdır. O, ərəb dilində Bəhaullahın sürgün yeri - Əkkə-Hayfa məkanında (indiki İsrail ərazisində) nazil olub və qələmə alınması 1873-cü ildə bitib. Üzü köçürülərək əlyazma şəkilində əvvəlcə ərəbdilli bəhailər arasında, bir neçə il sonra İran bəhailəri arasında yayılıb və kitab 1890-cı ildə Bombeydə nəşr olunub [2, s.125; 3, s.37-45].

1953-cü ildə Bəhai dininin mühafizi Şövqi Əfəndi onun ingilis dilinə tərcüməsinə başlayır, lakin 1957-ci ildə dünyasını dəyişdiyinə görə tərcümə yarımçıq qalır. 1961-ci ildə ərəb dilinin biliciləri Erl Elder və Uilyam Mak Elvi “Kitabi-Əqdəs”i “əl-Kitab əl-Əqdəs” adı altında nəşr etdirirlər. Tərcümə kitabın poetik dilini saxlaya bilmədiyi üçün uğurlu hesab olunmur. XX əsrin 30-cu illərində “Kitabi-Əqdəs” Azərbaycan dilinə Fərəc Qasımov tərəfindən çevrilmiş və Azərbaycanda uzun müddət bu versiya istifadə edilmişdir.

1986-cı ildə Ümumdünya Ədalət Evi “Kitabi-Əqdəs”in bütün mətninin ingilis dilinə mükəmməl tərcüməsindən ötrü vaxtın gəldiyinə qərar verir. Ərəb və ingilis dili sahəsində tanınmış mütəxəssislərdən ibarət komissiya “Kitabi-Əqdəs”in ən mükəmməl tərcüməsini 1992-ci ildə təqdim edirlər. Bu nəşrindən sonra “Kitabi-Əqdəs”in digər dillərə tərcüməsi sürətlənir. Kitabın dünya dillərinə, o cümlədən Azərbaycanda dilinə tərcüməsi həmin ingilis dili versiyası əsasında aparılır [4].

“Kitabi-Əqdəs”in ingilis dilinə tərcüməsində istifadə olunan dil üslubunun seçilməsinin maraqlı tarixçəsi var. Bəhaullah xüsusi dəqiqliyin tələb olunduğu Ləhv və Müqəddəs Yazılarında əsas məqamları açmaqdan ötrü ərəb dilindən istifadə edirdi. Şövqi Əfəndi kitabın tərcüməsinə başlayanda yalnız ingilis dilində mətnin dəqiq mənasının verilməsi ilə deyil, həm də orijinal mətnə olan sitayiş ruhunu saxlamaq problemi ilə də qarşılaşdı. Ərəb və ingilis dilləri zəngin söz ehtiyatına və müxtəlif ifadəli

vasitələrə sahib olsalar da, quruluşlarına görə bir-birindən çox fərqlidirlər. Şövqi Əfəndinin nəzərinə, müasir ingilis dili deyil, XVII əsr İncil tərcümələrinin üslubu Bəhaullahın ərəb dilinin ülvi üslubuna daha uyğun gəlirdi, eyni zamanda ingilisdilli oxucu üçün əlçatan idi [5; 6].

“Kitabi-Əqdəs”də ifadələr fəvqəladə mücərrədliyi və qısalığı ilə seçilir. Bu üslubun əsas xüsusiyyəti mücərrəd ifadələri ətraflı izah etməməsidir. Bu, mədəni, dini və ədəbi təcrübəsi ərəbdilli oxucunun təcrübəsindən fərqli olanlar üçün çətinliklər yaradırdı. Ona görə də bu cür hissələrin ingilis dilinə tərcümələrində ərəb dilindəki kontekstdən aydın şəkildə çıxan ifadələr daxil edilmişdir. Mətn həcmə böyüsə də, anlaşılıqlı forma almışdır. Bəzi mətnlər ərəb dilinin gözəlliklərindən istifadə olunaraq ədəbi üslubda, qafiyələndirilərək işlənmişdir.

“Kitabi-Əqdəs”in mətni 189 abzası ayrılmış bir neçə yüz beytdən ibarətdir. Kitab hekayə kimi deyil, bir sıra qısa təlimlər və ya prinsiplər şəklində yazılmışdır. Əksəriyyəti yalnız bir neçə cümlədən ibarətdir. Şövqi Əfəndinin təklifi ilə “Kitabi-Əqdəs”in ingilis variantı “ətraflı şərhərlə müşayiət olunmalı” idi. Qeydləri hazırlayarkən oxucu üçün anlaşılmaz görünən məqamlara xüsusi diqqət yetirilmişdir. “Qeydlər” konkret olub, kitabın sonunda yerləşdirilmişdir [7, s.254; 6; 8, s.23; 9, s.103].

“Kitabi-Əqdəs”in məzmunu

Şövqi Əfəndi bildirir ki, Kitabi-Əqdəs “bütün dünyanı yenidən qurmaq” iddiasıdır və o, “gələcək Vahid Dünya Sivilizasiyasının Nizamnaməsidir”. Bəhailər onu Bəhai təlimlərinin “Ana Kitabı” adlandırırlar. Bəhai dinində peşəkar ruhanilik olmadığı üçün “Kitabi-Əqdəs” fərdi oxucuya ünvanlanmışdır.

Bəhai təliminə əsasən, “Kitabi-Əqdəs”in hökmləri birbaşa keçmiş dinlərin qoyduğu təməllərə əsaslanır. Bəhaullahın dediyi kimi, “bu, keçmişdə əzəli, gələcəkdə əbədi olan Allahın dəyişməz dinidir”. Bununla da, “Kitabi-Əqdəs” keçmişdəki böyük dinlərin həqiqətini təsdiqləyir və İlahi elçilər tərəfindən elan edilmiş bu əbədi həqiqətləri təkrarlayır: Allahın birliyi, bəşəriyyətə sevgi, dünyəvi həyatın mənəvi mənası. Bununla belə, “Kitabi-Əqdəs” keçmiş dinlərin ideyalarını yeni anlayış səviyyəsinə qaldırır, irəli sürdüyü sosial qanunlar isə bəşəriyyəti Vahid Dünya Sivilizasiyasına yönəltmək məqsədi daşıyır. Eyni zamanda, bu kitab bəşəriyyətin birləşməsi və insan cəmiyyətinin yenidən qurulması üçün əngələ çevrilmiş keçmiş dinlərin qanunlarını ləğv edir.

Bəhaullah bildirir ki, “Kitabi-Əqdəs”in qanunlarına “nəzakət və müdrikliklə” əməl olunmalıdır. Onların tətbiqi “narahatlıq və münaqişə” mənbəyi olmamalıdır. O, qanunların təcridi tətbiqi məsələsini Ümumdünya Ədalət Evinin ixtiyarına vermişdir. Bəzi qanunlar hazırda yalnız İran bəhailərinə tətbiq olunur (məsələn, nişanlı qalma müddətinin məhdudlaşdırılması qanunu və s.), lakin dünyanın qalan ölkələrində də bəhailər istəsələr, qanunları öz həyatlarında tətbiq edə bilərlər. Hüququ Allah (Allahın hüququ), yəni ilin sonunda təmiz gəlirin 19%-nin könüllü şəkildə dinin ali təsisatına (Ümumdünya Ədalət Evinə) ianə edilməsi Qanunu 1992-ci ilə kimi yalnız iranlı bəhailərə şamil edilirdi. Həmin ildən etibarən bu qanun dünyanın hər yerində tətbiq olunmağa başladı. Şövqi Əfəndi bildirir ki, “Kitabi-Əqdəs”in qanunları bəhailərin yaşadığı ölkənin qanunlarına zidd olduğu təqdirdə, bu qanunların praktiki tətbiqi dayandırılmalı və dövlətin qanunları tətbiq edilməlidir. O, 1935-ci ildə ABŞ və Kanada bəhailərinə ünvanladığı bir məktubunda yazır: “Bəhaullahın “Kitabi-Əqdəs”də nazil etdiyi qanunlar tətbiq oluna bilərsə və birbaşa bu ölkənin mülki qanunlarına zidd deyilsə, istər Şərqdə olsun, istərsə də Qərbdə hər mömin və hər Bəhai qurumu üçün tamamilə məcburidir. Bəzi qanunlar möminlər tərəfindən bu gün həyatı vacib olaraq qəbul edilməlidir. Digərləri, indi hökm sürən xaosu əvəz edəcək bir cəmiyyət üçün verilmişdir” [10].

Bəşəriyyət son 150 ildə tarixdə analoqu olmayan dəyişikliklər dövrünə qədəm qoyub. Dünyanın hər yerində insanlar irqi, milli və dini kimliyindən asılı olmayaraq, bu gün özlərini Yer kürəsinin vətəndaşları kimi dərk edib, öz vətənpərvərlik hissələrini Ümumdünya Birlik prinsipinə tabe etmək zərurəti ilə qarşı-qarşıya qalıblar. Bəhaullahın sözləri ilə desək, “insan irqinin birliyi möhkəmlənənə qədər rifahı, dincliyi və təhlükəsizliyi əlçatmazdır”. Bütövlükdə, “Kitabi-Əqdəs”in qanunları yer üzündə yaşayan xalqları yeni bilik və davranış səviyyəsinə qaldırmağa, insan cəmiyyətinə dinclik gətirməyə, insan anlayışının

sərhədlərini genişləndirməyə xidmət edir. Bu qanunların fərqli bir xüsusiyyəti onların qısalığıdır. Onlar gələcək əsrlərdə, Vahid Dünya Sivilizasiyasında meydana çıxacaq bir sıra qanunların nüvəsini təşkil etməlidir. Qanunvericiliyin geniş şəkildə hazırlanması isə Ümumdünya Ədalət Evinə həvalə edilmişdir. Lövhələrin birində Əbdül-Bəha bu qaydanı belə izah edir: “Allah Qanununun əsasını təşkil edən ən vacib məsələlər “Kitabi-Əqdəs”də açıq şəkildə qeyd edilib, köməkçi qanunlar isə Ədalət Evinin ixtiyarına verilir... Bir sözlə, bu, sosial qanunların Ədalət Evinin səlahiyyətinə verilməsi hikmətidir”.

Bu haqda Şövqi Əfəndinin adından 1935-ci ildə yazılmış bir məktubda deyilir: “Kitabi-Əqdəsə” toxunulmayan bütün məsələlər, həmçinin Bəhaullahın artıq formalaşdırdığı qanunların tətbiqi ilə bağlı xüsusi və ikinci dərəcəli məsələlər, Ümumdünya Ədalət Evinin fərmanlarında öz həllini tapacaqdır. Bu qurumun əlavə etmək hüququ vardır, lakin heç bir halda Bəhaullah tərəfindən formalaşdırılanları ləğv etmir və ya ən kiçik bir dərəcədə dəyişdirmir”.

Beləliklə, Ümumdünya Ədalət Evinə şərait dəyişdikcə öz qanunlarını dəyişdirmək və ya ləğv etmək üçün səlahiyyət verilsə də, “Kitabi-Əqdəs”də açıq şəkildə göstərilən qanunlardan heç birini ləğv edə və ya düzəldə bilməz. “Kitabi-Əqdəs”in bəzi qanunları uyğun cəmiyyət ortaya çıxdıqca, tədricən tətbiq edildiyinə görə, Bəhaullah Bəhai qanunlarının ardıcıl tətbiq edilməsini nəzərdə tutmuşdu. Bəhaullah yazır: “Həqiqətən, Allahın qanunları okeana və insan övladları balığa bənzəyirlər. Ancaq bu qanunlara riayət edərəkən həssaslıq və müdriklik göstərmək lazımdır. Çünki insanların çoxu zəifdir və Allahın planından uzaqdır, hər vəziyyətdə həssaslıq və müdriklik göstərmək lazımdır ki, iğtişəşə və çəkişməyə səbəb ola biləcək və ya səhlənkarlar arasında küskünlüyə səbəb ola biləcək bir şey olmasın. Həqiqətən, Onun səxavəti bütün kainatı üstələyir və bəxşişləri yer üzündə olanların üzünə tökülür. Bəşəriyyət sevgi və tolerantlıq ruhunda həqiqi dərk okeanına yönəldilməlidir. “Kitabi-Əqdəs” özü özlüyündə Allahın məhəbbət bəxş etməsinin açıq ifadəsidir” [11].

“Kitabi-Əqdəs” ilə əvvəlki dinlərin müqəddəs kitabları arasında üzvi əlaqə mövcuddur. O, xüsusilə Babın “Bəyan” kitabına yaxındır. Şövqi Əfəndinin adından yazılan bir məktubda deyilir: “Babın dinini Bəhaullahın dinindən ayırmaq olmaz. “Bəyan” kitabının müddəaları onları əvəz edən “Kitabi-Əqdəs”in qanunları ilə ləğv olunsada, Bab özünü Bəhaullahın müjdəçisi hesab etdiyindən, biz Onun əhdinin Bəhaullah əhdi ilə bir olduğunu qəbul etməliyik, birincisi (Babın Əhdi) ikincisinə (Bəhaullah Əhdinə) girişdir”.

Bab öz qanunlarının müvəqqəti olduğunu və gələcək İlahi Zühur (Bəhaullah) tərəfindən qəbul edilməsindən asılı olduğuna diqqət çəkirdi. Bu səbəbdən “Kitabi-Əqdəs”də “Bəyan” qanunlarının bir qismi Bəhaullah tərəfindən təsdiqlənmiş, digərləri dəyişdirilmiş və bir çoxu ləğv olunmuşdur [12; 13; 14; 15, s.87; 16].

“Kitabi-Əqdəs” təkcə gələcək Dünya Nizamının əsas qanun və qaydalarını gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamır, həm də onları şərh etmək hüququnu əvvəlcə Əbdül-Bəha və Şövqi Əfəndiyə, müasir dövrdə Ümumdünya Ədalət Evinə ötürməklə dinin saflığını və bütövlüyünü təmin edə biləcək zəruri qurumları yaradır [17]. Orada rəsmi olaraq Ədalət Evini qurur, səlahiyyətlərini müəyyənləşdirir, maliyyə mənbələrini göstərir və üzvlərini Allahdan İcazəli, Mərhəmətli Olanın Ədalət adamları adlandırır; dolayısı ilə Əhdin Mərkəzindən (Əbdül-Bəhadan) bəhs edir və Ona müqəddəs kitabları şərh etmək hüququ verir; Mühafizlik institutunu yaradır; gələcək Vahid Dünya Sivilizasiyasının bu Xartiyasında Allah yer üzünün hökmdarlarına “Ən Böyük Qanunun” elan olduğunu bildirir, onları öz vassalları adlandırır, Özünü “hökmdarların Hökmdarı” elan edir, “insanların qəlbini fəth etmək” hüququnu özündə saxlayır; dünyanın dini liderlərini Allahın kitabını adət etdikləri meyarlarla qiymətləndirməməyə çağırır, kitabın özünün insanlar arasında qurulan Məsum Tərəzi olduğunu iddia edir.

Kitab həmçinin vəhy prosesinin sonsuzluğu konsepsiyasını irəli sürür, lakin növbəti İlahi Zühurun min ildən tez gəlməyəcəyini elan edir. Üstəlik, Bəhaullah bu kitabın əsas məzmununu təşkil edən qanun və qaydaları “bütün yaradılış üçün həyat nəfəsi”, “ən güclü dayaq”, “Ağacının meyvələri”, “sevgi dolu təminatının çıraqları”, “varlıqlar üçün mərhəmətinin açarları”, “dünyadakı nizamı və xalqlarının təhlükəsizliyini təmin etmək üçün ən üstün vasitə” adlandırır.

Qanunların özlərinə gəldikdə, onlar üç sahəni əhatə edir: insanın Allaha münasibəti; bəşəriyyətin

rifahı ilə birbaşa əlaqəli həyatın maddi və mənəvi tərəfləri; insanlar arasında, eyni zamanda insanla cəmiyyət arasında münasibətlər. “Kitabi-Əqdəs” həmçinin namazları (kiçik, orta və böyük) təqdim edir; orucun vaxtını və müddətini təyin edir; ölümlər üçün birgə dua istisna olmaqla, camaat namazını qadağan edir; qibləni təyin edir; Hüququallahı (Allah haqqı) təsis edir; miras qanununu formalaşdırır; Məşrikül-Azkar (Bəhai məbədi) təsisatını, On doqquz gün ziyafətini, bəhai bayramlarını və Əyyamı-Ha günlərini təyin edir; ruhanilik institutunu ləğv edir; köləliyi, zahidliyi, dilənçiliyi, rahibliyi, minbərdən istifadə etməyi və əl öpməyi qadağan edir; təknikahlılığı təyin edir; heyvanlara qarşı amansızlığı, tüfeyliliyi və tənbelliyi, qeybət və böhtanı, boşanmanı qınayır; qumarı, tiryək, şərab və digər sərxoşedici içkilərin istifadəsini qadağan edir; qətl, qəsdən od vurma, zina və oğurluq üçün cəza təyin edir; evliliyin vacibliyini vurğulayır və onun vacib şərtlərini müəyyənləşdirir; elm, sənət və incəsənətlə məşğul olmağı alqışlayır, bu peşələri Allaha ibadət dərəcəsinə qaldırır; uşaqların təhsili üçün vəsait toplamağın vacib olduğunu vurğulayır; vəsiyyətnamə tərtib etməyi hamıya zəruri sayır; hər kəsə öz hökumətlərinə tam itaət etmək vəzifəsini qoyur.

Bundan əlavə, “Kitabi-Əqdəs” bəhailəri bütün dinlərdən olan insanlarla mehriban, səmimi və bərabər münasibət qurmağa təşviq edir; onları fanatizm, iğtişaş, qürur, mübahisə və münafişələrdən çəkindirir; onları qüsursuz saflığa, dürüstlüyə, ləkəsiz iffətə, etibarlılığa, qonaqpərvərliyə, sədaqətə, nəzakətə, tolerantlığa, ədalətə çağırır; onlara “bir əlin barmaqları kimi və bir bədənin üzvləri kimi” olmağı məsləhət görür; onları Onun Əmrinin xidmətinə qalxmağa təşviq edir və onları Özünün sarsılmaz dəstəyinə inandırır; həqiqi insan azadlığının Onun əmrlərinə itaət etmək olduğunu söyləyir.

“Kitabi-Əqdəs”də ayrı-ayrı dövlət başçılarına və millətlərə ünvanlanmış mesaj və tövsiyələr də yer almışdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: Amerika qitəsinin respublika başçılarına ədalət uğrunda ayağa qalxmağa çağırış; ümumdünya yazı və beynəlxalq dilin yaradılması ilə bağlı dünya başçılarına tövsiyə; I Vilhelmə etdiyi xəbərdarlıqlar; Avstriya imperatoru Frans İosifi qınaması; “Reyn sahillərinə”də (Almaniyaya) müraciətində “Berlin fəryadı”nın (iki dünya müharibəsində Almanyanın məğlubiyyətinə işarə) qeyd edilməsi; İstanbulda ucaldılmış “istibdad taxtını” qınaması və “xarici əzəmətini” itirməsi və sakinlərinin başına gələcək çətinliklər haqqında peyğəmbərliyi; doğma şəhəri Tehrana müraciət edərək, Allahın onu “bütün bəşəriyyət üçün sevinc mənbəyi” seçdiyini söyləməsi.

“Kitabi-Əqdəs”də “bəşəriyyətin kamillik dövrünə qədəm qoyması” ilə bağlı əlamətlərin göstərilməsi maraqlı məqamlardan biridir. Kitabda Bəşəri Kamilliyin birinci əlaməti kimi yeni elm sahəsinin - “İlahi Fəlsəfə Elminin” ortaya çıxması göstərilir. Bu elmin ən böyük nailiyyətlərindən biri kimyəvi elementlərin çevrilməsinə (transmutasiya) prinsipə yeni bir yanaşmanın kəşfi olacaq. Bu, gələcəkdə mövcud biliklərin kökündən dəyişməsinə və insan cəmiyyətinin aqlasızlaşma sürətlə inkişaf etməsinə gətirib çıxaracaq. İkinci əlamət kimi yer üzünün bütün sakinləri üçün “tək bir dilin və ortaq əlifbanın qəbul edilməsi” göstərilir.

“Dünyanın qanunverici orqanlarının üzvləri! Dünyadakı hər kəsin istifadə etməsi üçün tək bir dil seçin və eyni zamanda ortaq bir yazı qəbul edin. Allah sizə nəyin faydalı olacağını izah edir. O, həqiqətən ən Səxavətli, Hər şeyi biləndir. Bu, birlik işinə xidmət edəcək, harmoniya qurmaq və sivilizasiyanı inkişaf etdirmək üçün ən böyük vasitə olacaq. Kaş ki, bunu biləydiniz!” (“Kitabi-Əqdəs”, 189).

Bəşəriyyətin kamilliyinin üçüncü əlaməti heç kimin hakimiyyət yükünü təkbaşına çiyinə götürməməsi (cəmiyyətin bütün səviyyələrində kollegial idarəetməyə keçilməsi) olacaq və dünyada hakimiyyət yükünü daşıyacaq heç kim qalmayacaq: “Belə bir gün müdrikliyin insanlar arasında parlayacağı gün olacaq”.

Nəticə

Bəhaullahın “Kitabi-Əqdəs” Yazısı Bəhai dini doktrinasının əsası kimi çıxış edir. “Kitabi-Əqdəs” Bəhai inancından olan insanlar üçün hökmlər Kitabı kimi çıxış etsə də, o, öz məzmununa görə geniş məsələləri əhatə edir. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: Amerika qitəsinin respublika başçılarına ədalət uğrunda ayağa qalxmaq çağırışı; ümumdünya yazı və beynəlxalq dilin yaradılması ilə bağlı dünya başçılarına tövsiyə; III Napoleonun qalib I Vilhelmə etdiyi xəbərdarlıqlar; Avstriya imperatoru Frans İosifi qınaması; “Reyn sahillərinə”də (Almaniyaya) müraciətində “Berlin fəryadı”nın (iki dünya

müharibəsində Almaniyanın məğlubiyyətinə işarə) qeyd edilməsi; İstanbulda ucaldılmış “istibdad taxtını” qınaması və “xarici əzəmətini” itirməsi və sakinlərinin başına gələcək çətinliklər haqqında peyğəmbərliyi; doğma şəhəri Tehrana müraciət edərək, Allahın onu “bütün bəşəriyyət üçün sevinc mənbəyi” seçdiyini söyləməsi.

ƏDƏBİYYAT

1. <https://www.worlddata.info/religions/bahatism.php#:~:text=Spread%20of%20Bahatism&text=There%20are%20a%20total%20of,religion%20that%20is%20hardly%20mentioned.>
2. Taherzadeh, Adib. The Revelation of Bahá'u'lláh, Volume 4: Mazra'ih & Bahji 1877-92. Oxford, 1987. UK: George Ronald, p. 125.
3. Rouhani Ma'ani Baharieh; Ma'ani Ewing Sovaida. The Laws of the Kitáb-i-Aqdas. Oxford, UK: George Ronald.
4. Bahá'u'lláh. Kitáb-i-Aqdas [The Most Holy Book]. Wilmette, Illinois: Bahá'í Publishing Trust, 1992.
5. Bushrui, Suheil. The Style of the Kitáb-i-Aqdas - Aspects of the Sublime. College Park, Maryland, USA: 1995, University Press of Maryland.
6. Abrahamian Ervand. Iran Between Two Revolutions. Princeton Book Company Publishers, 1982.
7. Bahá'u'lláh. Gleanings from the Writings of Bahá'u'lláh. Wilmette, Ill.: Baha'í Publishing Trust, 1976, p.254.
8. Cole Juan. The Concept of Manifestation in the Bahá'í Writings. Bahá'í Studies 1982. Monograph 9, pp. 1–38.
9. Hatcher, W.S.; Martin, J.D. The Bahá'í Faith: The Emerging Global Religion. New York: Harper & Row, 1998.
10. Effendi, Shoghi. God Passes By. Wilmette, IL: Bahá'í Publishing Trust (published 1979), 1944.
11. Həzrət Bəhaullahın əsərlərindən seçmələr. Bakı: s.103.
12. Hatcher, J.S. The Ocean of His Words: A Reader's Guide to the Art of Bahá'u'lláh. Wilmette, Illinois, USA: 1997, Bahá'í Publishing Trust.
13. The Persian Bayan, published in Selections from the writings of the Bab, p.87.
14. Smith Peter. An Introduction to the Baha'i Faith. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
15. Walbridge, John. Sacred Acts, Sacred Space, Sacred Time. Oxford, UK: George Ronald, 1996. (8)
16. Həzrət Bəhaullah. Qurdun oğluna məktub. Bakı: 2003, s.23.
17. Шоги Эффенди. Администрация бахаи. Уилметт, Иллинойс, США: Издательство Бахаи.